

УДК 378:37.015.3

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.270421.20.747

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТА ДО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

БІЛОПОЛІЙ В. В.^{1*}, канд. істор. наук, доц.,
СКЛАДАНОВСЬКА М. Г.², докт. філософії

^{1*} Кафедра філософії та політології, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-А, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (099) 453-35-30, e-mail: bilopolyi.viktor@pgasa.dp.ua

² Кафедра філософії та політології, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-А, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (066) 457-31-99, e-mail: skladonovska.maryna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0002-6552-5460

Анотація. Постановка проблеми. Проблема адаптації студентів до закладу вищої освіти в наш час набуває великого науково-практичного значення. Злам динамічних стереотипів під час переходу від шкільної системи до навчання у вищій школі, зміна побутових умов для іногородніх студентів, нове соціальне середовище – усе це супроводжує першокурсника і вимагає формування психологічних механізмів адаптації особистості вчорашнього школяра до нових умов життя і діяльності. **Мета дослідження:** визначення структурних складових процесу адаптації, основних напрямків оптимізації процесу адаптації, створення поліфункціональної моделі процесу адаптації студента до вищого навчального закладу. **Висновки.** Основна мета оптимізації процесу адаптації студента до вищого навчального закладу – це створення умов розвитку, самовдосконалення й розкриття творчого потенціалу особистості студента. Отже, ми бачимо такі шляхи вирішення зазначених проблем: психолого-педагогічна підготовка кураторів студентських груп; запровадження інноваційних технологій у педагогічний процес; підвищення психолого-педагогічної кваліфікації викладацького складу вищого навчального закладу; робота з обдарованою молоддю, розвиток креативності студентів у процесі навчання; розвиток студентської ініціативи і самоврядування; психологічне забезпечення методичної й навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі; психологічний супровід розвитку особистості студента в процесі навчання: опанування навичок самостійної роботи, комунікативних навичок, розкриття психологічних особливостей розвитку власного творчого потенціалу, вирішення особистісних проблем.

Ключові слова: адаптація; система освіти; інтелектуальний розвиток; психологічний супровід; суб'єкт-суб'єктне педагогічне спілкування; креативність

OPTIMIZATION OF THE PROCESS OF ADAPTATION OF A STUDENT TO A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

BILOPOLYI V.V.^{1*}, Cand. Sc. (History), Assoc. Prof.,
SKLADANOVSKA M.G.², Ph. D.

^{1*} Department of Philosophy and Political Science, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (099) 453-35-30, e-mail: bilopolyi.viktor@pgasa.dp.ua

² Department of Philosophy and Political Science, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (066) 457-31-99, e-mail: skladonovska.maryna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0002-6552-5460

Abstract. Formulation of the problem. The problem of adaptation of students to institutions of higher education in our time is of great scientific and practical importance. The breakdown of dynamic stereotypes during the transition from the school system to higher education, the change in living conditions for nonresident students, a new social environment – all this accompanies the freshman and requires the formation of psychological mechanisms of adaptation of the personality of yesterday's schoolchild to new conditions of life and activity. **The purpose of the research:** determination of the structural components of the adaptation process, determination of the main directions of optimization of the adaptation process, creation of a multifunctional model of the student's adaptation process to the university. **Conclusions.** The main goal of optimizing the process of adaptation of a student to the university is to create conditions for the development, self-improvement and disclosure of the creative potential of the student's personality. So, we see the same ways of solving the indicated problems: psychological and pedagogical training of the supervisors

of student groups; introduction of innovative technologies in the pedagogical process; improving the psychological and pedagogical qualifications of the teaching staff of a higher educational institution; work with gifted youth, development of students' creativity in the learning process; development of student initiative and self-government; psychological support of methodological and educational work in a higher educational institution; psychological support for the development of the student's personality in the learning process: mastering the skills of independent work, communication skills, disclosing the psychological characteristics of the development of one's creative potential, solving personal problems.

Keywords: *adaptation; education system; intellectual development; psychological support; subject-subject pedagogical communication; creativity*

Постановка проблеми. Проблема адаптації студентів до закладу вищої освіти в наш час набуває великого науково-практичного значення з декількох причин. Сформулюємо основні:

- зростання соціальної значущості якості освіти;
- зсув акценту зі знання на особистість у всіх її проявах: професійному, емоційному, моральному, інтелектуальному, громадянському, екологічному;
- навчання протягом усього життя як нова парадигма розвитку освіти (lifelong learning);
- розвиток мотивації до самоспрямованої навчальної діяльності;
- збільшення частки самостійної роботи в сучасній організації навчального процесу;
- компетентнісний підхід до визначення результатів вищої професійної освіти.

Проблема компетентнісного підходу в модернізації освіти отримала в останні роки значне поширення у науковому дискурсі (І. Зимня, В. Байденко, В. Болотов та ін.). Причому окремі рівні професійної компетенції мають розвиватися на основі психологічних законів психічного й особистісного розвитку людини, а інші рівні формуватимуться на основі психологічних закономірностей освоєння діяльності і становлення її суб'єкта – самого студента.

Таким чином, особистісно-орієнтований, особистісно-діяльнісний підхід у навчанні стає основним завданням організації педагогічного процесу з перших днів перебування першокурсника в стінах закладу вищої освіти. Злам динамічних стереотипів під час переходу від шкільної системи до навчання у вищій школі, зміна

побутових умов для іногородніх студентів, нове соціальне середовище – усе це супроводжує першокурсника і вимагає формування психологічних механізмів адаптації особистості вчорашнього школяра до нових умов життя і діяльності. Цей процес найчастіше буває болісним, викликає стресові ситуації, занижену самооцінку або, навпаки, бажання самоствердитися в новому колективі з проявами девіантної поведінки (розв'язність, зухвалість, алкоголь, нікотин, наркотики).

Аналіз публікацій. Проблеми психічної, психологічної і соціально-психологічної адаптації в сучасному науковому розумінні – це комплекс факторів, що характеризують процес взаємодії індивіда і середовища, у ході якого індивід розв'язує різні проблемні ситуації у сфері міжособистісних стосунків, професійного становлення й особистісного самовдосконалення. У цьому аспекті проблему адаптації студента до закладу вищої освіти розглядали Н. Агаджанян, Т. Алексеа, К. Платонов, А. Налчаджян, Є. Вишинська, Ю. Бохонкова та ін. [1–4].

Реформування освітнього процесу, соціально-психологічні особливості абітурієнтів і першокурсників сьогодення потребують нових досліджень. Сучасні дослідники розкривають ознаки дезадаптації вчорашніх школярів, проблеми студентів різних соціальних груп, висловлюють окремі практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу адаптації [3; 5–9]. Бракує системного підходу до проблеми оптимізації процесу адаптації першокурсників до умов закладу вищої освіти і системи навчання у вищій школі, психологічного супроводу цього процесу.

Мета дослідження. Об'єкт нашого дослідження – процес адаптації студента до умов закладу вищої освіти. Предмет дослідження – оптимізація процесу адаптації студента до закладу вищої освіти.

Основні завдання дослідження:

- визначення структурних складових процесу адаптації;
- проведення практичного психолого-педагогічного дослідження (опитування, спостереження, обробка отриманих даних методами математичної статистики, інтерпретація отриманих результатів);
- визначення основних напрямків оптимізації процесу адаптації;
- створення поліфункціональної моделі процесу адаптації студента до вищого навчального закладу.

Виклад матеріалу. У своєму практичному дослідженні ми розглядали адаптацію першокурсника до вищого навчального закладу як багатовекторну модель, що складається, принаймні, із трьох складових:

- організаційна;
- академічна (дидактична);
- соціально-психологічна.

Організаційна складова процесу адаптації пов'язана, перш за все, з одержанням студентом інформації про розклад занять, місцезнаходження аудиторій, бібліотек, кабінетів і лабораторій, консультації викладачів, організацію навчального процесу й контролю (ці ускладнення в перші місяці навчання в університеті відмітили 95 % опитаних).

Саме цю складову процесу адаптації першокурсника ми можемо оптимізувати зусиллями куратора, деканату і викладачів, що працюють із першим курсом. Своєчасність надання потрібної інформації сприяє можливості організувати й спланувати свою діяльність тим студентам, у яких уже в період шкільного навчання були сформовані на рівні особистісних властивостей уміння планувати свою роботу, організованість і відповідальність.

Однак слід зазначити, що здатність людини до свідомої регуляції своєї поведінки у 17–18 років сформована не

повною мірою, що ми й спостерігаємо у переважної більшості першокурсників. Навчати елементів самоменеджменту, планування своєї навчальної діяльності могли б куратори у співдружності з психологічною службою.

Базові навички й уміння самостійної роботи мають бути сформовані в середній школі, однак найчастіше цього не відбувається. Інтелектуальні операції, необхідні для успішного навчання у вищому навчальному закладі, у багатьох першокурсників відсутні. Це способи змістової переробки тексту, пошуку інформації, систематизації, класифікації, аналізу, порівняння, узагальнення. Високий рівень загального інтелектуального розвитку, пам'яті, мислення, сприйняття, уваги, уваги також залишається ідеальною моделлю студента, що незначно корелює з реальним рівнем розвитку пізнавальних психічних процесів у першокурсників.

Не володіючи цими вміннями, першокурсник не в змозі переробити запропонований обсяг інформації (особливо ту частину, що відведена на самостійне вивчення).

Результати дослідження свідчать, що завдяки зусиллям викладачів матеріал лекції вважають зрозумілим 67 % опитаних, 90 % вважають, що вони вміють конспектувати лекцію, хоча насправді це просто записи під диктування в повільному темпі. Конспектувати ж матеріал першоджерела, писати реферати вміють, за їх власною оцінкою, 51 % опитаних.

Саме цей вектор процесу адаптації першокурсника постає, на наш погляд, ключовою ланкою у формуванні цілісної соціально-професійної компетенції майбутнього фахівця, її інтелектуального й особистісного рівня.

Така постановка питання вимагає спеціальної програми навчання способів інтелектуальної діяльності, спеціальних завдань для розвитку розумових операцій, когнітивних процесів, організації своєї навчальної діяльності. Усе це може бути змістом навчальної дисципліни «Вступ до вищої освіти», «Мистецтво учіння» (або з

іншою назвою), обов'язковою для першокурсників у першому семестрі.

Перенесення центра тяжіння із запам'ятовування інформації на її осмислення також постає важливим завданням для викладачів, що працюють на першому курсі. Особливо важлива така організація контролю, яка має перенести акцент із репродуктивної форми відтворення матеріалу на продуктивну (маючи на увазі, що будь-який самостійний розумовий акт можна розглядати як продуктивну дію), на питання застосування отриманих знань у ситуаціях майбутньої професійної діяльності, аналіз і логіку доказів.

В особистісному плані основним стає розвиток рефлексії студента, усвідомлення себе суб'єктом діяльності. Психолого-педагогічною базою формування цих особистісних якостей стає посилення діалогічності навчання, застосування педагогом інтерактивних форм і методів навчання, протягом яких здійснюється зворотний зв'язок між студентами і викладачем, і студент має можливість відстоювати свої погляди (або вчитись цього).

Не меншу роль відіграє таке педагогічне спілкування, під час якого викладач демонструє довіру, доброзичливість, віру у можливості студента, готовність до підтримки, надання допомоги. Створення таких зовнішніх умов постає, з одного боку, психологічною профілактикою стресу в студентському середовищі, а з іншого, – знімає блокування інтелектуальних можливостей індивіда, створює позитивну мотивацію навчальної діяльності й особистісного розвитку.

Підвищення мотивації і, як наслідок, зацікавленості і працездатності дозволяє компенсувати недостатній розвиток пізнавальних психічних процесів та інтелектуальних умінь учорашнього школяра. От чому мотивація – перший і обов'язковий компонент у структурі навчальної діяльності, перша вимога до планування й організації навчальних занять викладачем. Саме мотиви визначають особистісний зміст навчальної діяльності

студента. Вони стають основним важелем підвищення ефективності навчальної діяльності, не виключаючи тих випадків, коли навчання для студента стає засобом досягнення інших цілей (одержання престижної професії, конкурентноздатності на ринку професійних послуг тощо). Саме мотиваційний аспект стає першочерговим у конструктивній частині діяльності педагога в умовах значного скорочення аудиторних годин на вивчення низки дисциплін, головним чином гуманітарних.

Таким чином, особистісно-діяльнісний, особистісно-орієнтований підхід вимагає використання в процесі навчання таких способів, активних форм і методів його організації, що застосовують проблемні ситуації, вправи на розвиток продуктивного і творчого мислення, індивідуалізацію рівня навчальних завдань відповідно до межі зони найближчого розвитку і зони актуального розвитку студента.

Величезне значення у виникненні й розвитку пізнавальної мотивації студентів має стиль педагогічного спілкування, обраний викладачем, рівень його педагогічної майстерності, а також стиль спілкування студентів між собою. Як оволодіння прийомами розумової діяльності не може здійснитися тільки через ознайомлення студентів із ними, але обов'язково через застосування їх на практиці, перенесення в нові умови (новий матеріал, нове формулювання завдання), так і будь-які знання не можуть бути передані шляхом повідомлення у готовому вигляді.

Надана, донесена інформація може стати засвоєним знанням тільки в результаті певних дій, вироблення власного ставлення до об'єкта дослідження й визначення його особистісної значущості. Ось чому поняття мотивації містить у собі задоволення від самої діяльності, значущість для особистості безпосереднього результату діяльності, очікування майбутніх благ, а також зв'язок результату із засвоєними моральними критеріями, ціннісними орієнтаціями, естетичними потребами.

Перший рік навчання – це етап цілісного розвитку особистості, входження в нову

соціальну роль. Як показують наші дослідження, психічний стан першокурсника в цей період може характеризуватися: ейфорією від того, що він вступив до вищого навчального закладу (29 %), тривожністю (59 %), сумом про те, що поруч немає гарних друзів (15 %), звичного шкільного оточення, однокласників (37 %). Бажання стати повноцінним членом нового колективу може гальмуватися як особистісними особливостями (побоювання, невміння спілкуватися, відсутність ініціативи), так і браком інформованості про позааудиторні заходи, студентське самоврядування, роботу клубів, секцій, центрів.

Саме на куратора покладено відповідальну місію: допомогти створити колектив навчальної групи, виявити індивідуальні особливості студента, що допоможе включити його у нове коло спілкування, надасть можливість уникнути дезадаптаційного синдрому, зробити процес адаптації більш рівним і психологічно комфортним. Таким чином, психолого-педагогічна підготовка кураторів стає невідкладним завданням закладів вищої освіти.

Як зазначає А. Налчаджян [4, с. 88], соціально-психічна адаптація особистості не зводиться до конформізму. Конформістське поведіння – це тільки одна з можливих стратегій адаптації. Як свідчать наші дослідження, процес адаптації, як правило, не завершується протягом року, а продовжується і протягом другого року навчання.

Тривожним показником виявився той факт, що вже у 21 % опитаних першокурсників з'явилися сумніви в правильності вибору фаху, що свідчить про недостатню серйозність під час вибору спеціальності. Основними причинами цього факту ми вважаємо, перш за все, недоліки в профорієнтаційній роботі і, як наслідок:

- неадекватність уявлень про реальну професійну діяльність у випускників середніх шкіл і абітурієнтів;
- незнання професійно значущих якостей, необхідних представнику тієї або

іншої професії, та невідповідність психологічних характеристик студента психологічним аспектам професійної діяльності;

- об'єктивний процес поглиблення і розширення професійних знань у процесі навчання, що висуває нові вимоги до способів інтелектуальних дій за умови їх недостатньої сформованості у студента.

Проте свою роль можуть відігравати й ті фактори, що перебувають у компетенції викладацького складу вищого навчального закладу: освітні технології, що застосовуються в конкретній освітній системі, у даному навчальному закладі, особистість педагога-викладача, індивідуальний стиль педагогічної діяльності, неефективна організація студентської практики.

Інтерес до навчання виказали 47 % опитаних («іноді цікаво» – 52,5 %). Тут підкреслимо головну думку: необхідною умовою процесу адаптації першокурсника до закладу вищої освіти постає розкриття творчого потенціалу кожного студента, розвиток його креативності. Ми розуміємо креативність як потенційні творчі здібності, можливості студента, не завжди вже виявлені в даний момент часу, у даній ситуації. Діагностика креативності залишається складним питанням навіть для професіоналів. Однак психолого-педагогічні дослідження в цьому напрямку допомогли сформулювати низку положень, на наш погляд, основних в особистісно-орієнтованій концепції сучасної освіти:

- установка й віра викладача у високий творчий потенціал особистості кожного студента;
- розвиток креативності студента у процесі діяльності: впровадження у процесі навчання таких прийомів, форм і методів його організації, що використовують проблемні ситуації, сприяють розвитку продуктивного, творчого мислення, творчої уяви;
- розвиток і формування особистісних аспектів креативності: інтелектуальної ініціативи, вольової саморегуляції, стійких

емоційних станів задоволення від напруженої роботи, радості творчості.

Залучення першокурсника до діяльності з використанням елементів творчого мислення, творчої уяви, навчання здатності побачити ту саму ситуацію з різних боків, обирати рішення з урахуванням різних цільових функцій, гнучкості в оцінюванні розв'язків та їх застосувань, підтримка будь-якої творчої ініціативи студента, стимулювання його власних міркувань і пошуків – основа креативної педагогіки. Її переваги:

- стимулювання навчально-пізнавальної активності студента;
- формування пізнавальної мотивації – найефективнішого варіанта з усіх можливих мотивів навчальної діяльності;
- формування особистісних якостей: інтелектуальної ініціативи, толерантності, уміння знаходити розв'язок задачі в нестандартних ситуаціях;
- розвиток інтелектуальних операцій, розумових дій;
- створення умов для самореалізації, розкриття своїх можливостей і здібностей;
- підвищення рівня самооцінки як необхідної складової розкриття творчого потенціалу студента.

Особливо слід зазначити, що сам процес творчості – могутній спосіб психологічного захисту особистості, профілактики негативних наслідків стресогенних ситуацій. Цей процес дає ні з чим не зрівняне емоційне задоволення, можливість відчувати той стан натхнення, який, раз відчувши, людина прагне повторити знову і знову. Творчість і творча діяльність – єдине ефективне щеплення проти епідемії культу споживання, що роз'їдає особистість.

Таким чином, психологічна готовність людини до навчальної діяльності у нових соціальних умовах являє собою цілісну структуру, що включає низку компонентів: мотиваційно-орієнтовний, операційний, ціннісний, вольовий, комунікативний, емоційний.

Висновки. Основна мета оптимізації процесу адаптації студента до вищого навчального закладу – це створення умов

розвитку, самовдосконалення й розкриття творчого потенціалу особистості студента. Це основний критерій оцінювання організації освітянського процесу й діяльності всіх, хто безпосередньо спілкується зі студентами. Мета створення середовища, що впливає на формування ієрархії ціннісних орієнтацій особистості студента – це створення атмосфери, яку відчуває (або не відчуває) колишній школяр, здобувши нову якість – студент вищого навчального закладу.

У цьому процесі багато складових: що вважають найвищими цінностями викладачі, керівництво факультету, університету; як спілкуються зі студентом усі, з ким він зустрічається у вищому навчальному закладі; що вважається престижним, цікавим у студентському середовищі.

Але є й інший аспект. Навколишнє середовище завжди містить більше інформації, ніж ми здатні свідомо зареєструвати й зрозуміти, але впливає воно як єдине ціле. Символічні значення середовища передають нам і мотиваційну інформацію, що може стати відправною точкою в прийнятті рішень. Чистота й естетично витончене оформлення приміщень, форми і види альтернативних занять, творчих об'єднань, мистецьких, спортивних секцій і головне: чи дотримується університет у повсякденному житті тих принципів, що були задекларовані – пріоритет гуманістичних цінностей, суб'єкт-суб'єктних відносин у педагогічному процесі, відповідальність за виконання основних цілей освітянського процесу і культури спілкування. А університет, академія – це ми, всі, хто тут вчиться і працює. Отже, немає дрібниць у створенні в академії атмосфери пріоритету духовних цінностей, знань, інтелекту, творчості, інтелігентності.

Отже, ми бачимо такі шляхи вирішення зазначених проблем:

- психолого-педагогічна підготовка кураторів студентських груп;
- упровадження інноваційних технологій у педагогічному процесі;

- підвищення психолого-педагогічної кваліфікації викладацького складу вищого навчального закладу;
- робота з обдарованою молоддю, розвиток креативності студентів у процесі навчання;
- розвиток студентської ініціативи і самоврядування;
- психологічне забезпечення методичної й навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі;
- психологічний супровід розвитку особистості студента у процесі навчання;

опанування навичок самостійної роботи, комунікативних навичок, розкриття психологічних особливостей розвитку власного творчого потенціалу, розв'язування особистісних проблем.

Результатом дослідження стала поліфункціональна модель процесу адаптації студента до вищого навчального закладу, способи його оптимізації і суб'єкти освітнього процесу, що можуть їх реалізувати (рис.).

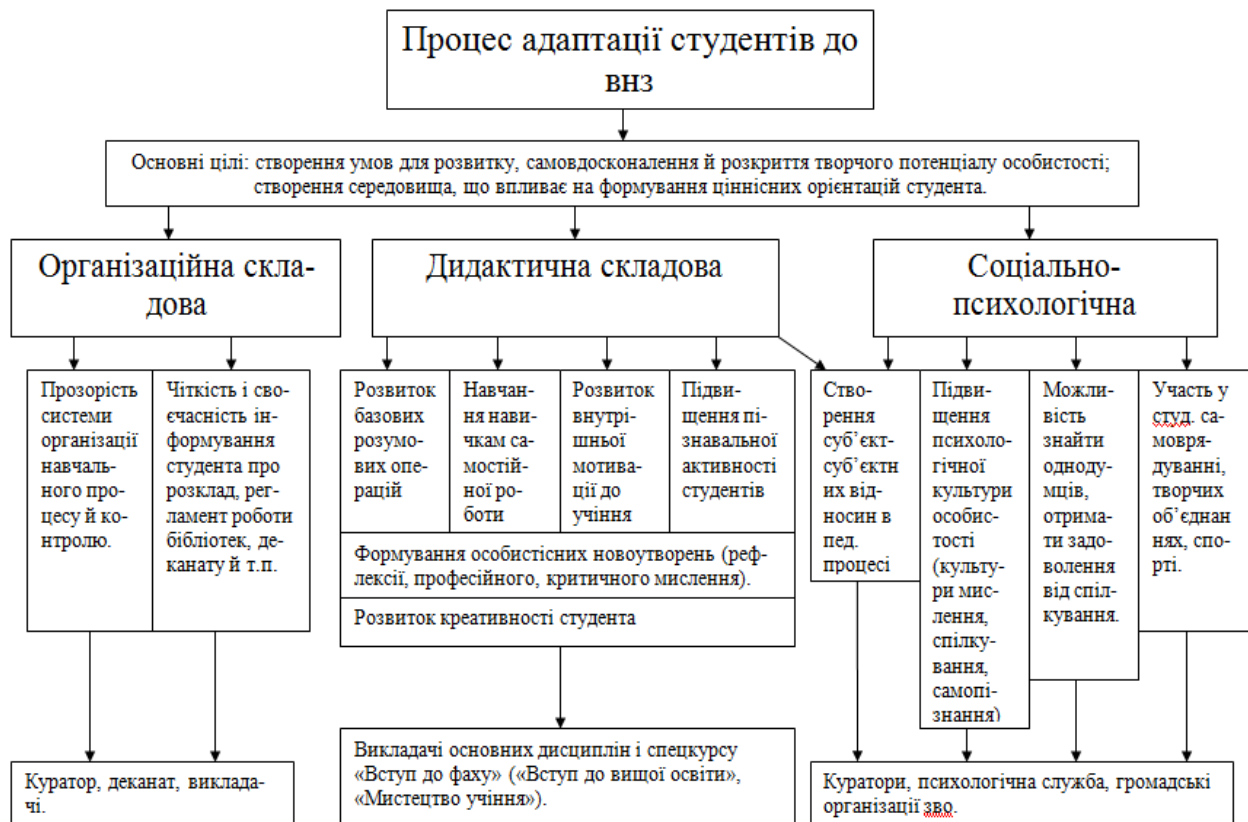

Рис. Процес адаптації студентів до ЗВО

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Т. В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі : автореф. дис. канд. психол. Наук : 19.00.01. Київ : Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2004. 20 с.
2. Бохонкова Ю. О. Соціально-психологічна адаптація першокурсників до умов вищих навчальних закладів : монографія. 2011. 200 с.
3. Волнушкіна Г. В. Соціально-психологічні особливості адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс]. URL : <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/16.pdf>
4. Высшая школа : проблемы и перспективы : матер. 7-й Междунар. науч.-метод. конф. (1–2 ноября 2005 г.). Минск : РИВШ, 2005. 178 с.
5. Петрук В. А., Ляховченко Н. В. До питання адаптації першокурсників у ВНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. № 5. 34 с. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VchdpuP_2013_1_108_7.pdf

6. Блажієвська С. С., Волченко Ю. І. Особливості соціальної адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpkhist_2013_1_9.pdf
7. Чистяк О. В. Адаптація студентів-першокурсників до закладу вищої освіти. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. С. 47–52. URL : http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/part_2/30.pdf
8. Мирончук Н. М. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Ін-т інновац. технолог. і змісту освіти МОН України*. Київ, 2013. Вип. 79. С. 82–85. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/12323/1/1.pdf>
9. Ніколаєнко С., Ніколаєнко О. Поняття адаптації в різних напрямках психології. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39533/08-Nikolaienko.pdf?sequence=1>

REFERENCES

1. Aleksieieva T.V. *Psykhologichni faktory ta proiavy protsesu adaptatsii studentiv do navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi* : avtoref. dys. kand. psykhol. nauk : 19.00.01 [Psychological factors and manifestations of the process of adaptation of students to higher education : abstract. dis. Cand. Psychol. Sc.: 19.00.01]. Kyiv National University of T. Shevchenko, Kyiv, 2004, 20 p. (in Ukrainian)
2. Bokhonkova Yu.O. *Sotsialno-psykhologichna adaptatsiia pershokursnykiv do umov vyshchykh navchalnykh zakladiv: monohrafiia* [Socio-psychological adaptation of freshmen to the conditions of higher educational institutions: a monograph]. 2011, 200 p. (in Ukrainian)
3. Volnushkina H.V. *Sotsialno-psykhologichni osoblyvosti adaptatsii studentiv do navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi* [Socio-psychological features of students' adaptation to higher education]. URL : <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/16.pdf> (in Ukrainian)
4. *Vyshchaia shkola : problemy u perspektvy : materyaly 7 Mezhdunarodnoi nauchno-metodycheskoi konferentsy* .[Higher School : Problems and Prospects : materials of the 7th International Scientific and Methodological Conference]. November 1–2, 2005, Mynsk : RYVSh Publ., 2005, 178 p. (in Russian)
5. Petruk V.A. and Liakhovchenko N.V. *Do pytannia adaptatsii pershokursnykiv u VNZ* [On the issue of adaptation of freshmen in universities]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky* [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences]. No. 5, 2013, 34 p. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VchdpuP_2013_1_108_7.pdf (in Ukrainian)
6. Blazhiievska S.S. and Volcheniuk Yu.I. *Osoblyvosti sotsialnoi adaptatsii studentiv-pershokursnykiv do navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi* [Peculiarities of social adaptation of first-year students to study in a higher educational institution]. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpkhist_2013_1_9.pdf (in Ukrainian)
7. Chystiak O.V. *Adaptatsiia studentiv-pershokursnykiv do zakladu vyshchoi osvity. Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii* [Adaptation of first-year students to higher education institutions. Theory and practice of modern psychology]. Zaporizhzhia, 2019, pp. 47–52. URL : http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/part_2/30.pdf (in Ukrainian)
8. Myronchuk N.M. *Osoblyvosti adaptatsii studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv do zminenykh umov zhyttiedialnosti* [Features of adaptation of students of higher educational institutions to the changed living conditions]. *Novi tekhnologii navchannia : nauk.-metod. zb.* [New learning technologies: scientific method. coll.]. Institute of Innovation technologist and the Content of Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2013, vol. 79, pp. 82–85. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/12323/1/1.pdf> (in Ukrainian)
9. Nikolaienko S. and Nikolaienko O. *Poniattia adaptatsii v riznykh napriamkakh psykholohii* [The concept of adaptation in different areas of psychology]. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39533/08-Nikolaienko.pdf?sequence=1> (in Ukrainian)

Надійшла до редакції: 04.03.2021.